

Тијана Ашић. *Ойциџа линџисџика (језик у џеорији и уџоџреби)*.
Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница
Зорана Стојановића, 2025, 410 стр.

Написати уџбеник из опште лингвистике у време када су лингвистичка истраживања толико разграната и у теоријском и у методолошком смислу да је практично незамисливо компетентно описати све релевантне приступе и теорије и представити их разноликој читалачкој публици – студентима филологије, лингвистима, али и свим другим радозналим читаоцима – готово да је равно подвигу. Као мало ко од њених претходника, др Тијана Ашић, редовни професор на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу (ФИЛУМ-у), успела је у свом науку још 2014, када је у издању Завода за уџбенике из Београда објавила уџбеник из опште лингвистике под насловом *Наука о језику*, који је представљао проширену верзију првог издања истоимене књиге коју је ауторка објавила три године раније. Још тада је било јасно да је домаћа уџбеничка продукција добила значајно дело које не само да даје увид у основне лингвистичке концепте и теорије, превазилазећи до тада неприкосновен *Увод у ойциџу линџисџику* Ранка Бугарског, него представља и незаобилазно штиво за савременог лингвистички радозналост читаоца. Најновија књига др Тијане Ашић, *Ойциџа линџисџика (језик у џеорији и уџоџреби)*, представља нову, не само проширену него и прилично измењену верзију њене *Науке о језику* из 2014. године. У односу на *Науку о језику*, која је имала девет глава, ова најновија књига Тијане Ашић има четрнаест, што сведочи не само о потреби да се претходна књига допуни него и знатно прошири новим садржајима.

У првој глави *Ойциџе линџисџике*, „Еволуција човека и језика” (стр. 13–41), разматра се порекло и еволуција човека и језика, као најсавременијег средства за комуникацију које је не само омогућило опстанак људске врсте у суровом природном окружењу него је променило и начин живота хомо сапијенса, омогућивши његову еволуцију у интелектуалном, а самим тим и у технолошком смислу. Овде се представљају и најсавременије еволутивне и генетичке теорије о неопходним условима за појаву тзв. протојезика, те за његово прерастање у језик какав данас познајемо и каквим данас говоримо. Друга глава, „Особине и функције језика” (стр. 42–57), посвећена особинама и функцијама језика, показује шта језик чини јединственим у односу на системе за комуникацију других (животињских) врста. Као основне функције језика издвојене су когнитивна и социјална, при чему се указује и на шесточлану поделу функција језика. Трећа глава, „Папралингвистичка и анимална комуникација” (стр. 58–75), говори о паралингвистичкој и анималној комуникацији те њиховим разликама у односу на људски језик. Ауторка указује на суштинску разлику између анималне и људске комуникације, а то је чињеница да је једино људски језик нераскидиво повезан са мишљењем као најсофистициранијем елементом људске когниције. Овде је посебно зани-

мљиво објашњење „говора” код пчела. Четврто поглавље, „Језик и гласови” (стр. 77–101), посвећено је природи гласова у људском језику, како физичкој тако и апстрактној, функцијама и комбинацијама гласова, начинима њихове артикулације и перцепције, као и питањима прозодије. Посебно се анализира статус фонеме као најмање апстрактне дистинктивне јединице, уз опис њених темељних особина заснованих на дистинктивним обележјима, међу које се уврштавају и она прозодијског типа. У том смислу читаоцу се јасно предочавају суштинске разлике између две међусобно повезане лингвистичке дисциплине, фонетике и фонологије. У петом поглављу, „Историја писма” (стр. 103–131), представља се историја писма, са посебним освртом на разлике између сликовних и гласовних система, као и феномен масовног описмењавања. Говорећи о историји писма, Тијана Ашић представља особине сумерског, египатског, јапанског, корејског и алфабетских писама. Ауторка посебно наглашава да „као што су лингвисти напустили појам прогресивне еволуције језика, при чему су се неки језици рангирани као примитивнији од других, тако су и историчари писања почели да третирају постојеће правописе као одговарајуће језицима које представљају”. Шесто поглавље, „Реч: морфологија и творба” (стр. 132–153), посвећено је морфологији, тј. структури речи, њиховој творби, облицима и променама, при чему је посебан нагласак на морфеми као најмањој значењској јединици и основној јединици морфологије. Овде је посебно значајан увид у то да је разумевање механизма творбе речи, као и односа међу речима, један од предуслова дубљег разумевања онога што Александар Белић зове „језичком природом” и „језичким развојем”. Седмо поглавље, „Лексикологија” (стр. 154–167), природно се надовезује на претходно, будући да нас уводи у домене проучавања лексикологије и лексикографије, али и основних питања рачунарског превођења и његовог даљег усавршавања. Радећи на овом поглављу, ауторка, безмало пророчки, предвиђа револуцију коју ће, најпре на језичком, а затим и у другим доменима, донети развој нових језичких модела заснованих на вештачкој интелигенцији, као што су конверзациони четботови (ChatGPT, Gemini, Claude итд.). Ово поглавље упознаје нас и са основним принципима лексикографије, етимологије и, што је данас посебно актуелно, са питањима аутоматског превођења. У осмом поглављу, „Речи, синтагме, реченице – синтакса” (стр. 168–196), дати су основни принципи синтаксе, као и кратак опис развоја генеративне граматике од њених почетака до појаве Минималистичког програма. Девето поглавље, „Реч, реченица, значење – семантика” (стр. 197–233), показује како се све може анализирати значење речи и реченица. Овде ауторка представља најсавременије школе и правце, као што су структуралистичка, когнитивистичка и формалносемантичка. У десетом поглављу, „Моћ исказа – прагматика” (стр. 235–252), читалац се упознаје са прагматиком, што је логично, будући да су зачетници савремене семантике били логичари и аналитички филозофи (пре свега Фреге и Расел), док је друга генерација аналитичких филозофа, почевши од Стросна преко Остина до Грајса, а касније и лингвиста, покренула питања која су данас предмет прагматике као лингвистичке дисциплине. У овоме се поглављу представљају различите функције исказа у комуникацији, тј. језик какав се говори (а не некакав идеални језик каквом су тежили аналитички филозофи прве генерације) и указује се на то да савре-

мене прагматичке теорије, као модели интерпретације исказа у живој комуникацији, подразумевају и правила друштвено прихватљивог изражавања. Једанаесто поглавље, „Језик и мишљење” (стр. 254–279), анализира однос језика и мишљења, најпре кроз проблематику усвајања језика, а потом и кроз теорије о утицају матерњег језика на конципирање ванјезичке реалности. Дванаеста глава, „Мозак, језик и неуролингвистика” (стр. 280–303), посвећена је неуролингвистици, односно можданим структурама и неуролошким процесима који су у основи произвођења и разумевања говора. Тринаесто поглавље, „Језичка разноликост и језичко раслојавање” (стр. 304–338), бави се језичком разноликошћу, указује на број живих језика у свету, затим питањима њиховог настанка и класификовања, али и језичким универзалијама, тј. одликама које су им заједничке. Најзад, у последњем, четрнаестом поглављу, „Кратка историја лингвистике” (стр. 339–367), Тијана Ашић даје преглед историје лингвистике како на Западу, тако и у источним цивилизацијама, у којима су најважнија лингвистичка питања постављана чак и пре више хиљада година. Овде се указује и на тесну везу између филозофије и лингвистике.

Читалац не мора лично познавати Тијану Ашић, ауторку ове несумњиво најкомплетније књиге посвећене општој лингвистици на нашим просторима, али и шире, да би констатовао да је ауторка велики зналац области којом се бави, да је то неко ко са посебном посвећеношћу и жаром проучава језик и његове интеракције с другим феноменима, а пре свега с људском когницијом и друштвом. Пажљив читалац не може а да не констатује, већ при читању првих редова ове обимне књиге (од око 400 страна), да ауторка с невероватном лакоћом и без превеликог терминологизирања, на јасном и разумљивом језику објашњава веома комплексне лингвистичке концепте и теорије. А оно што ову књигу, по мом мишљењу, посебно издваја у односу на приручнике исте или сличне тематике јесте жеља да се књига ишчита у једном даху, уз очекивање да се дође до одговора и на она питања о језику и његовој природи која човека вековима заокупљају.

Веран Сџанојевић

Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за романистику
Студентски трг 3, 11000 Београд, Србија
veranva@gmail.com